

Special:
Spelen met ruimte

Samen de regie

Thematiseren met jonge kinderen

In peutergroepen en onderbouwgroepen is thematisch werken al jarenlang een gangbare werkwijze. Toch blijken kinderen niet altijd betrokken bij het thema. Wil je dat zij wel echt betrokken raken en dus leren? Kies het thema dan in samenspraak met de kinderen.

TEKST AAFKE BOUWMAN EN KOBI WANNINGEN MET MEDEWERKING VAN MARGREETH MULDER EN SIGRID HOOTSMA BEELD TOM VAN LIMPT

In de meeste peutercentra en op vrijwel alle basisscholen krijgen jonge kinderen educatie en onderwijs vanuit een aangeboden thema: een concept, idee of onderwerp waar verschillende activiteiten onder vallen die er qua inhoud mee te maken hebben (Wexler, 2019). Thema's hebben vaak statische titels als 'Herfst' en 'Kinderboerderij' of actieve titels, zoals 'Vogels voeren in de winter' en 'Wij maken de tuin mooi'. Maar hoewel vanzelfsprekend verwacht wordt dat alle kinderen betrokken zijn en hun kennis en vaardigheden verbreden, blijkt dat niet altijd het geval.

Juf Iris werkt al enkele jaren met thema's. In haar nieuwe thema 'Nieuwe kleren' introduceert ze de kledingwinkel-hoek. Ze heeft deze hoek samen met haar stagiaire ingericht en vertelt nu wat er zoal in de winkel hangt en staat. Iris heeft van een website een prijslijst gedownload en zegt wat een jurk of broek kost. De kinderen die daarna de hoek kiezen, zijn zich vooral aan het verkleeden en mooi maken. Het spel van kopen en verkopen wordt alleen uitgevoerd als Iris dit voorspeelt en de kinderen de handelingen vervolgens meespelen. Na enkele dagen is de animo voor de hoek flink gedaald en kiezen steeds dezelfde kinderen 'de verkleedhoek', zoals zij het noemen. Iris vraagt zich af waardoor de betrokkenheid van de kinderen laag is. Ze had het toch goed voorbereid? Hoe kan zij de kinderen laten aanhaken bij het thema?

Van wie is het thema?

Als kinderen geen verbinding hebben met een thema, haken zij niet aan en vindt er weinig ontwikkeling en kennisuitbreiding plaats. Het is dus een misvatting te denken dat je als pedagogisch medewerker of leerkracht thema's kunt initiëren die alleen van jou zijn. Wil je dat kinderen betrokken raken en leren? Dan heb je hen nodig om samen rond een onderwerp aan de slag te gaan. Deze aanpak heet thematiseren (Janssen-Vos & Van der Meer, 2017). Bij thematiseren staat wederkerigheid centraal en hebben professional en kinderen samen de regie. Het is een betekenisvol, dynamisch en interactief proces van jullie samen (Bouwman, Houtsma, Mulder, Wanningen, 2021).

Thematiseren is een werkwoord

Als jullie samen het thema verkennen, sluit je aan bij de ervaringen en kennis van kinderen die vervolgens worden uitgebreid en verdiept met nieuwe kennis en vaardigheden. Dit vindt plaats in vrije en begeleide spelsituaties en in geleide situaties zoals een kring. Er is een duidelijk verschil tussen thematisch werken en thematiseren: bij *thematisch werken* wordt alles in het thema door jou bepaald. Als je *thematiseert* is het thema van jou en de kinderen samen, oftewel een proces van wederkerigheid. Iris, uit het vorige voorbeeld, werkt thematisch en Marieke thematiseert. »

» Juf Marieke ziet na het weekend veel kinderen in nieuwe kleding de klas binnenkomen. De uitverkoop is gestart. 'Ik heb nieuwe schoenen en laarzen,' vertelt Jop. 'Mama heeft zelf ook twee keer schoenen gekocht.' In de kring worden broeken, jassen en schoenen geshowd. Aan de onderzijde van Kristels schoenen zitten nog prijsstickers. Kristel ziet twee stickers, een kleine witte met 60 erop en een grote oranje sticker met 30 erop. Ze vertelt dat de oranje sticker een lager getal heeft. Kristel: 'Mijn schoenen zijn met korting gekocht, zegt papa.'

Verken het thema samen met de kinderen en sluit aan bij hun kennis en ervaringen

In de woonhoek wordt het spel 'verkoop en kopen: twee voor de prijs van één' gespeeld.

Marieke besluit het lopende thema uit te breiden met een kledingwinkel waarin de uitverkoop centraal staat. Samen met de kinderen verkent ze spelmogelijkheden als kleren en schoenen passen, kopen en betalen met korting. De kinderen spelen nu vooral uit hun eigen ervaring en doordat veel van hen enthousiast zijn, ontstaan ook in andere hoeken kortingsituaties.

In de bouwhoek worden blokken en ander speelgoed met korting verkocht, net als de boeken in de leeshoek. Samen met de kinderen noemt Marieke het nieuwe thema: 'Wij kopen in de uitverkoop.'

Het thema is in samenspraak met de kinderen gekozen. Marieke houdt hierbij rekening met twee uitgangspunten van thematiseren: de persoonlijke waarde en de sociaal-culturele waarde. Voor alle kinderen moet de inhoud van het thema betekenisvol zijn, omdat zij nieuwe kennis en vaardigheden leren als ze

nieuwsgierig zijn. Hoe groter de betrokkenheid, hoe steviger de leerervaringen. Herkenbare situaties uit de buitenwereld, zoals nieuwe kleding en de uitverkoop, worden in de sociaal-culturele leefwereld van kinderen gebracht. Deze ligt nabij en net iets verder weg (Janssen-Vos & van der Meer, 2017). Iris is vooraf te weinig met kinderen in gesprek gegaan. Zo heeft ze niet kunnen observeren waar de persoonlijke waarde van de kinderen voor het thema zou kunnen liggen en wat de sociaal-culturele waarde van nieuwe kleding kan betekenen.

De aanpak Thematiseren

Het proces van thematiseren bestaat uit drie fasen: eerst de voorbereiding met startactiviteiten, daarna de uitvoering en tot slot de afronding met evaluatie.

Vorbereiding

Thema's geven een professional een inhoudelijk kader om doelgerichte activiteiten te plannen en te organiseren. In deze fase ben jij de regisseur van het thema. Eerst bepaal je welke belangrijke doelen je centraal wilt stellen in dit thema. Doelen worden op een betekenisvolle wijze verbonden met inhouden, activiteiten en spel. Ze zijn gericht op de inhoud en de cognitie. Daarnaast voeg je thema-gerelateerde materialen, zoals kledingstukken, schoenen, prijslijsten en lege stickers, toe aan de hoeken en in het creatieve atelier. Ten slotte bedenk je enkele startactiviteiten om alle kinderen te kunnen laten aanhaken. Denk daarbij aan je eigen outfit met op alle kledingstukken een zichtbaar wit kaartje met daarop gekleurde 50% kortingstickers en voorwerpen in de groep waarop je een zichtbare kortingsticker hebt geplakt. In de volgende, uitvoerende fase ga je met de kinderen in gesprek en in actie om samen met hen te onderzoeken welke ideeën zij hebben.

Uitvoering

In de uitvoerende fase wordt het thema verder uitgewerkt, verdiept en verbreed. Er worden gevarieerde en samenhangende activiteiten

aangeboden, waarin de doelen zowel impliciet als expliciet aan bod kunnen komen. Het impliciete aanbod bestaat uit hoeken en materialen waar kinderen de doelen 'automatisch tegenkomen'. Ze zitten verweven in een goed doordachte inrichting. Het expliciete aanbod wordt geïnitieerd door jou als professional. Je kiest een aanbodoel en een bijpassende activiteit die je samen met de kinderen uitvoert. Marieke heeft het doel 'Tellen in sprongen van 2' expliciet aangeboden en geoefend met het op deze wijze tellen van allerlei kledingstukken in de kring. Als ze op een ander moment meespeelt in de kledinghoek telt ze in de rol van verkoper de beschikbare voorraad in sprongen van 2. Zo worden activiteiten in samenhang aangeboden. Ook bedenken en maken kinderen voorwerpen ten gunste van het spel. Jij leert ze daarbij passende technieken aan. Door goed te luisteren, spel te observeren en over de inhoud van het thema in gesprek te gaan, worden nieuwe spel- en creatieve impulsen aan het thema gegeven.

Juf Marieke ziet dat er naast het uitverkoopspel andere ideeën ontstaan. Sara maakt van kranten en crêpepapier zelf kleding. John vertelt dat zijn vader ook kleren zelf maakt, maar dan papier op stof speldt en de stof knipt. 's Middags brengt hij een patronenboek mee naar school. Dit enthousiasmeert meer kinderen. Marieke besluit om resten stof toe te voegen, meetlinten en papier om patronen te ontwerpen en te knippen.

Afronding

Als de themaperiode ten einde loopt, rond je samen met de kinderen het thema af. Het gaat om het gezamenlijk terugkijken op het proces van thematiseren. De kinderen laten zien wat ze hebben gedaan, gespeeld en geleerd. Ze kunnen aan elkaar een eigen of groepsproduct presenteren en bijvoorbeeld een onderzoekje laten zien, maar ook groepsdoorbroken en/of aan ouders. Zo wordt aan het eind van het proces van thematiseren duidelijk welke kennis en vaardigheden kinderen hebben verworven.

Tips van collega's om te thematiseren:

- Luister en kijk naar wat kinderen boeit, waar spreken ze over, welke materialen vinden ze interessant en grijpen ze steeds op terug.
- Neem de tijd om met je collega's een thema inhoudelijk te verkennen en de werkwijze van thematiseren uit te voeren.
- Begin klein: bedenk samen met de kinderen een actieve thematitel.
- Plan twee à drie keer in een thema een tussenevaluatie, om op de wederkerigheid te reflecteren.
- Zorg aan het eind van het thema ook voor een inhoudelijke evaluatie: wat weten de kinderen nu van het thema wat ze voorheen nog niet kenden of wisten?

De laatste stap is de evaluatie: dat doe je zelf. Je reflecteert op alle stappen in het proces: welke zijn goed uitgevoerd en welke zijn voor verbetering vatbaar? Je kunt daarbij denken aan het realiseren van aangeboden doelen, de betrokkenheid van de kinderen, de hoeveelheid aangeboden kennis en de kwaliteit van de themahoek en spelverhalen. Daarnaast kun je de ontwikkelingen op kindniveau in je observatie-registratie systeem noteren. Deze slotevaluatie van het thema stimuleert je om cyclisch te werken: de evaluatie geeft aandachtspunten voor de volgende themaperiode en helpt je om je aanpak en onderwijs in het volgende thema te verbeteren.

Ruimte voor eigen inbreng

Thematiseren vraagt van jou flexibiliteit: enerzijds sluit je aan bij de initiatieven van kinderen, anderzijds houd je de beoogde doelen in het oog en sluit je daarbij aan. Het gezamenlijk voorbereide onderwijsactiviteiten-aanbod is altijd de basis. Door te thematiseren krijgen kinderen de ruimte voor eigen inbreng om kennis en spel in een thema te verdiepen.

De literatuurlijst is te vinden op:
www.hjk-online.nl/artikelen

Aafke Bouwman
heeft als adviseur, coach en auteur een brede expertise en veel ervaring met onderwijs en ontwikkeling van het jonge kind

Kobi Wanningsen
heeft als adviseur, trainer en coach een brede expertise op het gebied van de ontwikkeling en educatie van het jonge kind

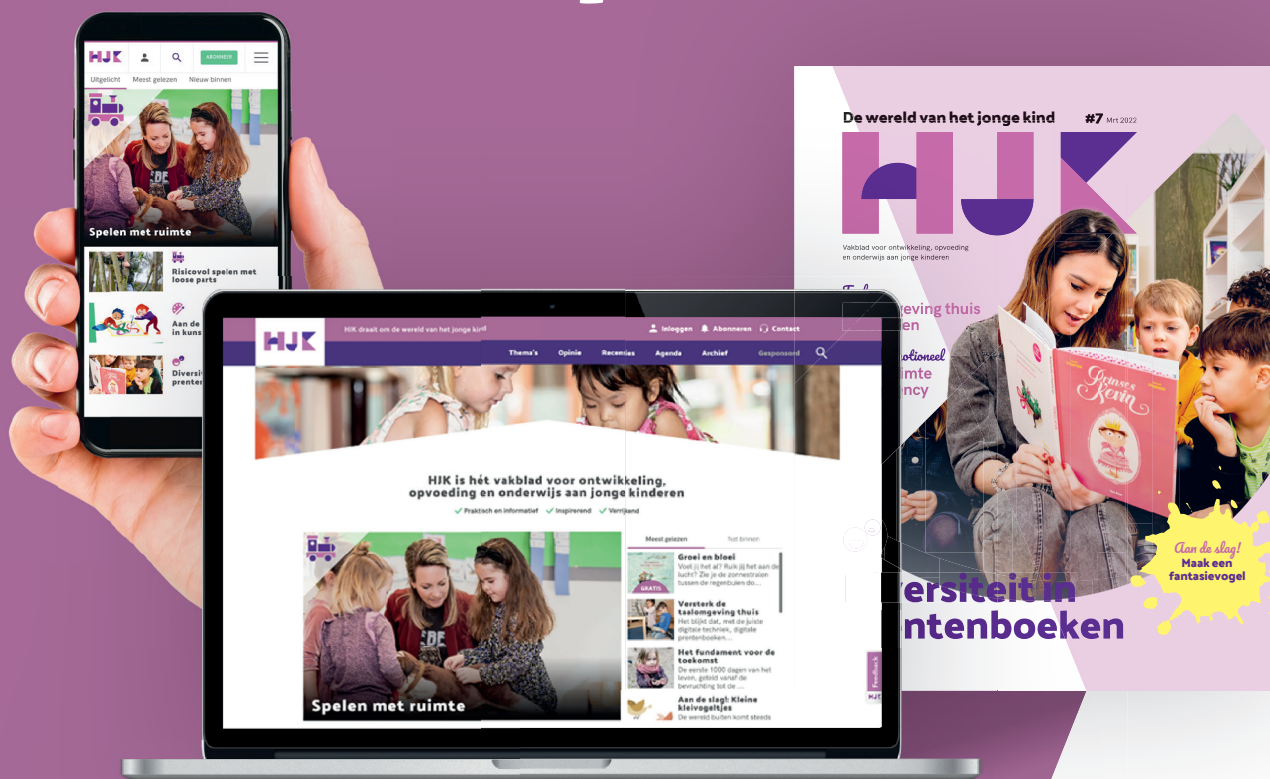

Winnen?

Zelf aan de slag met thematiseren? Het boek *Van thematisch werken naar thematiseren* staat vol handreikingen voor professionals die werken met kinderen tussen de 3 en 7 jaar. Wij geven vijf exemplaren weg. Kijk op pagina 37.

Blijf op de hoogte van de ontwikkelingen rondom het jonge kind

Neem een (online) abonnement op HJK

- + Alles over de ontwikkeling, opvoeding en het onderwijs aan jonge kinderen
- + Betrouwbare vakinformatie
- + Voor en door onderwijsprofessionals

Meer weten?

Ga naar hjk-online.nl of bel 088-2266691